

Αποχαιρετισμός στον Νικόλα Φαράκλα (1939 – 2021)

Κατερίνα Κόπακα

ΤΟ ΤΜΗΜΑ Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης ανακοίνωσε με πολλή θλίψη τον θάνατο του Νικόλα Φαράκλα, ομότιμου καθηγητή Κλασικής Αρχαιολογίας, που δεν βρίσκεται πια ανάμεσά μας από τις 13 Αυγούστου 2021.

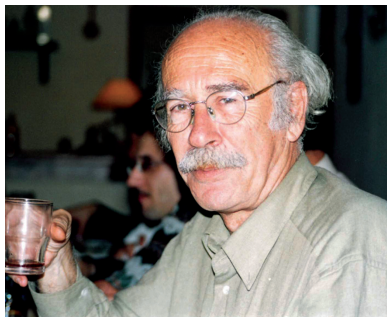
Ο Νικόλας Φαράκλας υπηρέτησε επί πολλές δεκαετίες το Πανεπιστήμιο Κρήτης από σημαντικές θέσεις ευθύνης: ως επιτυχημένος Αντιπρύτανης ακαδημαϊκών υποθέσεων επί της Πρυτανείας του Γιώργου Γραμματικάκη, και ως Πρόεδρος του Ενιαίου Φορέα Διδασκόντων· και, βέβαια, ως ικανός Πρόεδρος του οικείου Τμήματος, και Διευθυντής του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης.

Με τη χαρισματική και πολύπλευρη προσωπικότητα και το επιστημονικό του κύρος, ο Νικόλας σφράγισε τη διαδρομή του Τμήματος αυτού, από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του. Συμβάλλοντας αποφασιστικά, μεταξύ άλλων, στη διαμόρφωση και τη θωράκιση της ιδιαίτερης, διαλεκτικής –σχεδόν (ενδο)διεπιστημονικής– φυσιογνωμίας του, και αναδεικνύοντας, στο πλαίσιο του, την ποιοτική διδασκαλία της Κλασικής Αρχαιολογίας σε ελληνικό και σε διεθνές επίπεδο.

Αφοσιωμένος ερευνητής της μνημειακής τοπογραφίας, με πλατιά αρχαιογνωσία και πάθος για τη μεγάλη πλαστική των ελληνικών χρόνων, ο ίδιος υπήρξε, προπαντός, ένας ρηξικέλευθος δάσκαλος σκεπτόμενων μαθητών/τριών, με στέρεη προσωπική αλλά όχι δογματική άποψη, στο πλαίσιο μιας κοινωνίας πολιτών-ερευνητών. Οι ευφυείς, καινοτόμες και εποικοδομητικά κριτικές, έως και αιρετικές, αναλυτικές και ερμηνευτικές του προτάσεις είχαν την αμεσότητα του ορθού επιστημονικού λόγου, και του διαλόγου. Ενέπνευσαν πολλούς νεότερους στοχαστές του διαχρονικού παρελθόντος – και της σοφής ανθρωποκεντρικής κατανόησης και οικειοποίησης του.

Άξιοι καθρέπτες της γενναιόδωρης αυτής διδακτικής και ερευνητικής διαντίδρασης είναι οι 26 μελέτες φοιτητών και φοιτητριών που συμμετείχαν στα μαθήματά του, όπως έχουν δημοσιευτεί στην πανεπιστημιακή σειρά ΡΙΘΥΜΝΑ–Θέματα Κλασικής Αρχαιολογίας: κυρίως, μεταπτυχιακές εργασίες ειδίκευσης αλλά και διδακτορικά, ακόμη και επιμέρους σεμινάρια. Η συγκεκριμένη σειρά, της οποίας είναι εμπνευστής και επιμελητής, βρίσκεται σήμερα στις αρχαιολογικές βιβλιοθήκες σε έντυπη αλλά, εξαρχής, και σε ψηφιακή μορφή – τη δεύτερη υιοθέτησε ενωρίς ο ίδιος ως τον αποτελεσματικό νέο τρόπο ανάδειξης και μοιράσματος της γνώσης.¹

¹ Όλες οι εν λόγω μονογραφίες βρίσκονται στο e-locus, το ιδρυματικό καταθετήριο του Πανεπιστημίου Κρήτης (<https://elocus.lib.uoc.gr/>), από όπου είναι εύκολα και δωρεάν προσβάσι-

Εικ. 1α : Ο Νικόλας «προπίνων»
(αρχείο Έ. Κατάκη & Ν. Ξιφαρά)

Εικ. 1β : Ο Νικόλας με τη Νίκη Τσατσάκη,
την Έφη Κατάκη, και τον Ναπολ. Ξιφαρά
(ΕΦΑΧ, 16.08.2021)

Ενώ, αντίδωρο από μαθήτριες/μαθητές και συναδέλφους του υπήρξε η διοργάνωση, με συγκινητική αγάπη, της Επιστημονικής Συνάντησης προς τιμήν του στο Ρέθυμνο το 2005.² και η έκδοση του αφιερωματικού τόμου με τον τόσο ταιριαστό με τη σκέψη του τιμώμενου γενικό τίτλο *Ubi dubium ibi libertas*.³

Από εκεί αντλούνται τα λίγα ακόλουθα βιογραφικά του στοιχεία.⁴

Ο Νικόλας Φαράκλας γεννήθηκε στην Αθήνα το 1939. Ήταν πτυχιούχος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1981). Υπήρξε, επίσης, υπότροφος του Ιδρύματος Alexander von Humboldt (Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, Tübingen, 1970).

Διορίστηκε μετά από εξετάσεις στην Αρχαιολογική Υπηρεσία το 1965, καταρχάς για λίγο στο Εθνικό Μουσείο –όπου πρόλαβε και εντόπισε, ωστόσο, το μόνο αντίγραφο του γλυπτού του Ηφαίστου του Αλκαμένη– και στην Ακρόπολη. Στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Βοιωτίας και Φθιώτιδας, κατόπιν, ανέλαβε πολλές σωστικές ανασκαφές και μεγάλο έργο, σχετικό κυρίως με τη γρήγορα αναπτυσσόμενη Θήβα, αλλά και με τη Λιβαδιά, τη Λαμία, τα Αντίκυρα, τις Θεσπιές...

Στις αρχές του 1969 αναγκάστηκε σε παραίτηση για πολιτικούς λόγους από την Αρχαιολογική Υπηρεσία. Επέστρεψε για λίγο στους Δελφούς στα τέλη του

μες σε μορφή pdf.

² Με θέμα *Ερμηνευτικοί Δρόμοι της Αρχαιολογίας. Η αντίληψη του χώρου και του όγκου και η μελέτη των αρχαιολογικών καταλοίπων (Διημερίδα Τμήματος Ιστορίας & Αρχαιολογίας Παν/μίου Κρήτης αφιερωμένη στον Νικόλα Φαράκλα, Ρέθυμνο 11-12/12 2005)*.

³ Χρήστος Λούκος, Ναπολέων Ξιφαράς, & Κλεάνθη Πατεράκη (επιμ.), *Ubi dubium ibi libertas: Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νικόλα Φαράκλα*. Ρέθυμνο: Εκδόσεις Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης, 2009 (<https://elocus.lib.uoc.gr//dlib/4/f/c/attached-metadata-dlib-a9fa97ab926735b8fec97de211ab2d3e_1297159157/Timitikos_Tomos_Farakla.pdf>).

⁴ Βιογραφικό σημείωμα και συγγραφικό έργο του Νικόλα Φαράκλα, *όπ.π.* 17–22. Ουσιαστικά σημαίνουνσα είναι η από καρδιάς παρουσίαση της προσωπικότητάς και του έργου του Φαράκλα, που δημοσιεύεται στον ίδιο τόμο, από τον συνάδελφο και φίλο του †Ανασή Καλπαξή κατά την τελετή της ομοτιμίας του στο Ωδείο Ρεθύμνου, στις 25 Μαΐου 2005 (Θ. Καλπαξής, “Χαιρετισμός ενός φίλου”, *όπ.π.* 13–16).

Εικ. 2 : Σε εκπαιδευτική εκδρομή του Τμήματος στη Μικρά Ασία (αρχείο Ναπολέοντα Ξιφαρά)

1974, επίσημα, μάλιστα, ως «μηδέποτε απομακρυνθείς», πριν αποχωρήσει οριστικά με δική του απόφαση από αυτήν. Ανασκαφικές εκθέσεις, μεθοδολογικές και άλλες σχετικές μελέτες του έχουν δημοσιευτεί, για παράδειγμα, στο *Αρχαιολογικό Δελτίο*, την *Αρχαιολογική Εφημερίδα*, τα *Αρχαιολογικά Ανάλεκτα εξ Αθηνών*, το *Annual of the British School at Athens*.

Στα ενδιάμεσα διαστήματα εργάστηκε σε φροντιστήρια, ανέλαβε μεταφράσεις, επιμέλειες, παρέδωσε ελεύθερα μαθήματα ιστορίας και αρχαίας τέχνης... Σταθερά συνεργάστηκε ως αρχαιολόγος στο καινοτόμο πρόγραμμα «Αρχαίες Ελληνικές Πόλεις» του Αθηναϊκού Κέντρου Οικιστικής (1970–1976). Από αυτό προέκυψαν περί τις 25 Ρυθμιστικές και Χωροταξικές μελέτες του – επτά δημοσιευμένες μονογραφίες, και άλλες 12 ή 13 που παραμένουν αδημοσίευτες.

Στο Πανεπιστήμιο Κρήτης ξεκίνησε αρχικά ως συμβασιούχος διδάσκων

(1981). Εντάχθηκε κατόπιν, μέσα από την κρίση και τις αντίστοιχες εξελίξεις του, στις βαθμίδες του Επίκουρου και Αναπληρωτή καθηγητή, και Καθηγητή (1995) – έως τη συνταξιοδότησή του (2005). Θερμός υποστηρικτής της μαχόμενης Αρχαιολογίας ήδη στην Υπηρεσία, με την ακαδημαϊκή του ιδιότητα ο ίδιος εργάστηκε επιπλέον με επιμονή για την ανανέωση των αρχαιολογικών σπουδών. Υπήρξε, έτσι, βασικός εισηγητής και θεμελιωτής του πρώτου μεταπτυχιακού προγράμματος του Τμήματος, και ενός από τα πρώτα στον συνολικό ελληνικό χώρο: του σημερινού μας ΜΠΣ Αρχαίος Μεσογειακός Κόσμος – Ιστορία και Αρχαιολογία.

Ο Νικόλας υπήρξε ξεχωριστό μέλος της πανεπιστημιακής και φιλικής παρέας της Κρήτης. Έγινε οικογένειά μας, και εμείς δική του. Σχεδόν όπως ο γιος του, ο φιλόσοφος Γιώργος Φαράκλας, από τον πρώτο γάμο του με τη γνωστή μουσικό Ελένη Καραϊνδρου· και όπως η σύντροφός του, η αρχιτέκτονας και πολεοδόμος Ράνια Κλουτσινιώτη – ένας κάποιος πολύ αγαπημένος άλλος εαυτός του στη μακρά διάρκεια του Ρεθύμνου, της Αθήνας, της Τζιας...⁵ Υιοθετήσαμε, φυσικά, και

⁵ Για τη μεγάλη αγάπη τους, τη Τζια, βλ. και το μικρό κοινό τους βιβλίο: Ρ. Κλουτσινιώτη & Ν. Φαράκλας, *Τζια (Κέα)*, στη σειρά “Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική”, των εκδόσεων Μέλισσα, Αθήνα 1981.

Εικ. 3 : Ο Νικόλας και η Ράνια στη Τζια
(αρχείο Κατερίνας Κόπακα)

τον *Ελπήνορα*, το κόκκινο Ροηγ του (το δημοφιλές τότε εναλλακτικό «τζιπ των φτωχών»): που κυκλοφορούσε, συχνά πολύ φορτωμένο, ανάμεσα στα Περιβόλια, την Ελεύθερνα, το σπίτι του στην Παλιά Πόλη – πίσω από την Ταβέρνα του Τάκη του Ψαρά.

Συνάδελφοι, συνεργάτες, φίλοι και μαθητές του αποχαιρετούμε με το κείμενο αυτό τον δικό μας Νικόλα. Με σεβασμό, ευγνωμοσύνη και με τόσο πολλή νοσταλγία... Θα θυμόμαστε πάντοτε την ελεύθερη σκέψη και το προοδευτικό πνεύμα, την ευγένεια και τη μεγαλοψυχία, τη μαχητικότητα αλλά και το αυτάρεσκο χιούμορ και, εντέλει, τη σεμνότητα, την ιδιότυπη μοναχικότητά του. Τις ανθρώπινες και ακαδημαϊκές, δηλαδή, αρετές του που σημάδεψαν και την εν γένει διαδρομή του Τμήματός μας, του

Πανεπιστημίου μας και, σε μεγάλο βαθμό, και τη δική μας – του καθένα και της καθεμιάς μας, χωριστά και μαζί. Εκείνες του αυστηρού και ευαίσθητου εγγυητή ενός καλύτερου, έστω οραματικού, ανθρώπινου αφηγήματος, υλικού και ιδεολογικού· μιας ευκτέας ανεξαρτησίας και συλλογικότητας στην ομάδα, στην ακαδημαϊκή κοινότητα, και στα δρώμενα της ζωής.

Κατερίνα Κόπακα
Ομότιμη Καθηγήτρια
Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Πανεπιστήμιο Κρήτης
koraka@uoc.gr